

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НА УКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ Ельвіра ЛУЗІК
« ____ » _____ 2022 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «МАГІСТР»

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність 053 «Психологія»

Освітньо-професійна програма «Практична психологія»

Тема: «Вплив гендерних особливостей на виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці»

Виконавець: студентка групи 206 Мз Алфімова Анна Андріївна

Керівник: доктор педагогічних наук, доцент Рахманов Віталій Олегович

Нормоконтролер: _____ Тамара МИХЕСВА
(підпис)

КИЇВ 2022

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій
Кафедра педагогіки та психології професійної освіти
Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 053 «Психологія»
ОПП «Практична психологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Ельвіра ЛУЗІК

« » _____ 2022 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи

Алфімової Анни Андріївни

1. Тема кваліфікаційної роботи «Вплив гендерних особливостей на виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці» затверджена наказом ректора від 29.09.2022 № 1745/ст.

2. Термін виконання роботи: з 05.09.2022 до 30.11.2022 р.

3. Вихідні дані до роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до першого та другого розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків загальним обсягом 59 сторінок, з них обсяг основного тексту 39 сторінок, список використаних джерел нараховує 50 позицій.

4. Зміст пояснювальної записки: Вступ; Розділ 1. Теоретичні засади дослідження гендерних особливостей та виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці; Висновки до першого розділу; Розділ 2. Емпіричне дослідження гендерних особливостей та виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці; Висновки до другого розділу; Висновки; Список використаних джерел та літератури; Додатки.

5. Перелік обов'язкового графічного (ілюстративного матеріалу): таблиці.

6. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Опрацювання та реферування літератури з теми дослідження. Визначення об'єкта і предмета дослідження	20.09.2022	18.09.2022
2.	Формулювання теми, мети, завдань дослідження. Написання вступу. Складання попереднього плану роботи. Узгодження з керівником	21.09.2022	19.09.2022
3.	Написання першого розділу. Подання керівникові на перевірку	5.10.2022	3.10.2022
4.	Написання другого розділу. Подання керівникові на перевірку	25.10.2022	24.10.2022
5.	Оформлення роботи. Подання керівникові на перевірку	5.11.2022	3.11.2022
6.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	07.11.2022	07.11.2022
7.	Опрацювання зауважень і виправлення недоліків	10.11.2022	09.11.2022
8.	Подання остаточного варіанта роботи на кафедру для перевірки на академічну доброчесність	18.11.2022	18.11.2022
9.	Подання кваліфікаційної роботи на рецензування	1.11.2022	
10	Захист роботи	29.11.2022	

7. Дата видачі завдання: «05» вересня 2022 р.

Керівник кваліфікаційної роботи _____ Віталій РАХМАНОВ

(підпис керівника)

(П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання _____ Анна АЛФІМОВА

(підпис випускника)

(П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи «Вплив гендерних особливостей на виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці»: 57 сторінок, 50 використаних джерел та літератури, 5 додатків.

Об'єкт дослідження – міжособистісні конфлікти у юнацькому віці.

Предмет – вплив гендерних особливостей на виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні впливу гендерних особливостей на виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці.

У кваліфікаційній роботі розкрито гендерні особливості розвитку особистості в юнацькому віці та вплив цих особливостей на виникнення міжособистісних конфліктів. Описані теоретичні засади дослідження гендерних особливостей та виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці, а саме психологічна характеристика віку та міжособистісні конфлікти.

Практичне значення роботи полягає в тому, що полягає в тому, що її можна застосовувати як додаткове джерело знань про гендерні особливості прояву емоційної сфери особистості, використовувати ці знання в практиці психологічної роботи. Також результати кваліфікаційної роботи можуть використовувати психологи під час роботи із сімейними парами, що знаходяться в непорозумінні один з одним; при викладанні загальної та вікової психології майбутнім психологам.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ГЕНДЕР, СТАТЬ, МІЖОСОБИСТІСНИЙ КОНФЛІКТ, МАСКУЛІННІСТЬ, ФЕМІННІСТЬ, СУПЕРНИЦТВО.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА ВИНИКНЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ	11
1.1. Психологічна характеристика юнацького віку	11
1.2. Міжособистісні конфлікти як зіткнення особистостей у процесі їх взаємовідносин	14
1.3. Гендерні особливості розвитку особистості в юнацькому віці	17
Висновки до першого розділу	20
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА ВИНИКНЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ	22
2.1 Характеристика психодіагностичних методик визначення предмета дослідження	22
2.2 Проведення емпіричного дослідження	29 32
2.3 Аналіз результатів емпіричного дослідження	36
2.4 Розробка програми психокорекції міжособистісних конфліктів особистості	36
Висновки до другого розділу	44
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	48
ДОДАТКИ	52

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна Україна переживає один з найбільш важливих і складних періодів в історії свого розвитку. В умовах кардинальних змін для багатьох психологів став очевидним той факт, що, у міру демократизації суспільства, статеві властивості чоловіків і жінок стають все менш поляризованими і все більш взаємопересікаються.

Особливої уваги вивчення означеної проблематики потребує саме прояв міжособистісних конфліктів сучасних жінок і чоловіків, оскільки зміна статевої ролі впливає на напрям інтелектуального розвитку людини, і біологічна основа не є визначальним чинником цього розвитку.

Відтак, одна із найбільш актуальних та складних проблем сучасної психологічної науки є вивчення виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці чоловіків та жінок саме в юнацького віці.

Складність полягає у відсутності єдиної думки щодо залежності міжособистісних конфліктів від гендерної приналежності людини та віку.

Аналіз наукової літератури, присвяченої дослідженням проблеми вивчення психологічних чинників міжособистісних конфліктів, засвідчує той факт, що означений феномен людської психіки досліджується багатьма галузями наукових знань, таких як соціологія, психологія, філософія, визначення терміну різняться залежно від науки. Так, в соціології міжособистісний конфлікт це найвища стадія розвитку суперечностей у відносинах між людьми, соціальними групами, суспільства в цілому, яка характеризується зіткненням протилежно спрямованих інтересів, цілей, позицій суб'єктів взаємодії; в психології визначається як відсутність згоди між двома або більше сторонами, в філософії конфлікти розглядаються як сукупність ідей, концепцій та теорій, пропонованих філософами у різні історичні періоди з метою описати природу, передумови та прояви різноманітних конфліктів.

В психології накопиченням значних теоретичних та емпіричних матеріалів стало ХХ століття.

Дослідженням цього питання займалися такі автори, як А. Адлер, А. Анцупов, Л. Божович, Ф. Василюк, Л. Виготський, Дж. Келлі, А. Леонт'єв, А. Маслоу, В. Мерлін, В. М'ясищев, К. Роджерс, Б. Скіннер, В. Столін, Т. Титаренко, Л. Фестінгер, В. Франкл, З. Фрейд, К. Хорні, А. Шипілов, К. Юнг, Ю. Юрлов та ін.

Кожен з вищенаведених вчених висвітлюють свою точку зору: одні вважали, що конфлікт це невід'ємна частина людського суспільства і не може розглядатися як відхилення від нормальної поведінки людей, тому що являє собою вид спілкування, в основі якого лежать суперечності сторін при спробах їх дозволу на тлі емоційних станів; другі, що конфлікт існує в тому випадку коли в наявності є протиріччя інтересів. Треті зупинялись на дослідженнях міжособистісного конфлікту, та стверджували, що ця ситуація характеризується наявністю протиріч, обумовлених розбіжністю цілей, мотивів, позицій і цінностей людей.

Л. І. Анциферова, спираючись на роботу В. Г. Асєєва "Про діалектику детермінації психічного розвитку", вказує, що рушійними силами розвитку особистості є суперечності двох видів:

між особистістю і зовнішніми умовами діяльності;

між внутрішньо-особистісними утвореннями.

З цього приводу Н. В. Фролова зауважила, що появу внутрішньо-особистісних конфліктів зумовлюють зовнішні (пов'язані з особливостями соціально-економічного розвитку суспільства) та внутрішні (індивідуально-особистісні особливості, рівень інтелектуального та духовного розвитку особистості) чинники.

Пояснюючи детермінованість внутрішніх суперечностей особливостями соціального середовища, Л. П. Буєва виділяє в ньому два види аналізу:

макро-середовище, подання широкого суспільного середовища;

мікро-середовище, яке включає найближче оточення людини.

Ці рівні, на думку Л. П. Буєвої, дають можливість виявити не тільки загальні внутрішні суперечності, властиві суспільному середовищу, а й специфічні суперечності мікро-середовища, які призводять до появи внутрішньо-особистісних конфліктів.

Одним з перших у вітчизняній психології причини внутрішньо-особистісних конфліктів особистості вивчав В. М. Мясницев. На його думку, внутрішньо-особистісні конфлікти часто виникають в результаті зіткнення бажань особистості і реальності, яка їх не задовольняє. Чим вищим є претензія особистості, значущими та недосяжними цінності, тим ймовірнішою є поява внутрішньо-особистісних конфліктів. Конкретизація деяких особливостей цих конфліктів, здійснена Т. М. Міминою, дала змогу виявити, що незадоволеними потребами, які зумовлюють внутрішньо-особистісний конфлікт, є:

- потреба адекватної соціальної оцінки (трудової діяльності і особистих досягнень);

- любовно-еротичні потреби;

- потреба в дружньому спілкуванні;

- потреба самовираження і самоутвердження та деякі інші.

Гендерний підхід до зазначеної проблеми є інструментом тонкої диференціації для розробки особливих методів консультування, діагностики та корекція внутрішньоособистісних конфліктів у юнаків. Але дослідження внутрішньоособистісних конфліктів юнаків, обумовлених різним гендером практично відсутні.

Таким чином, актуальність теми обумовлена недостатньою розробленістю накопичених теоретичних даних та практичною необхідністю в сучасних практичних дослідженнях про саме гендерний аспект внутрішньо особистісних конфліктів юнацького віку.

Зважаючи на широкий спектр теоретичних та експериментальних досліджень внутрішньоособистісних конфліктів серед юнаків, слід зауважити, що специфіка вивчення даного феномена людської психіки переважно

стосується діагностики та особливостей її прояву на певних вікових етапах становлення особистості, виокремлення загально психологічних чинників її виникнення, а також пошуку шляхів щодо її корекції. Проте вирішення проблеми, що стосується внутрішніх конфліктів, спираючись на гендерну приналежність, залишається відкритим й дотепер. Зазначене приводить до висновку про необхідність комплексного дослідження даного явища у гендерних особливостях прояву у чоловіків і жінок як запоруки гармонійного особистісного та професійного розвитку людини.

Існуюча ситуація обумовлює актуальність проблеми та вимагає певної уваги щодо гендерних особливостей та виникнення міжособистісних конфліктів, чим і обумовлюється вибір теми нашого дослідження: «Вплив гендерних особливостей на виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці».

Об'єкт дослідження – міжособистісні конфлікти у юнацькому віці.

Предмет – вплив гендерних особливостей на виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні впливу гендерних особливостей на виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці.

Реалізація мети відбувалася завдяки виконанню **завдань**.

1) Вивчити теоретичні засади гендерних особливостей в юнацькому віці та виникнення міжособистісних конфліктів.

2) Теоретично уточнити сутність гендеру в період юнацького віку.

3) Дібрати психодіагностичний інструментарій та з його допомогою дослідити чи пов'язані стать і досліджені гендерні особливості з виникненням міжособистісних конфліктів в юнацькому віці.

4) Розробити на основі результатів теоретичного аналізу та емпіричного дослідження програму психокорекції міжособистісних конфліктів в юнацькому віці.

Методи дослідження: *теоретичні*: аналіз літератури, систематизація, класифікація, узагальнення отриманих результатів, порівняння теоретичних та експериментальних даних дослідження, формування висновків; *емпіричні*: спостереження, бесіда, опитування, тестування; для розв'язання поставлених завдань щодо виявлення гендерних особливостей прояву емоційної сфери особистості в юнацькому віці було використано: 1) адаптовану психодіагностичну методика С. С. Бем «Маскулінність-фемінність»; 2) «методика діагностики «перешкод» у встановленні емоційних контактів» за В. В. Бойко; 3) Діагностика схильності до конфліктної поведінки Методика К. Томаса; *методи статистично-математичної обробки даних*: виявлення ступеня узгодженості змін за допомогою r_s - критерію Спірмена; розрахунки були проведені за допомогою пакету статистичних програм SPSS Statistics 17.0, Microsoft Office Excel 2003.

Практична значущість результатів кваліфікаційної роботи полягає в тому, що її можна застосовувати як додаткове джерело знань про гендерні особливості прояву емоційної сфери особистості, використовувати ці знання в практиці психологічної роботи. Також результати кваліфікаційної роботи можуть використовувати психологи під час роботи із сімейними парами, що знаходяться в непорозумінні один з одним; при викладанні загальної та вікової психології майбутнім психологам.

Структура кваліфікаційної роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує 50 найменувань та 5 додатків. Основний зміст роботи викладений на сторінках 6-47 і містить 3 таблиці. Загальний обсяг роботи - 47 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА ВИНИКНЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

1.1. Психологічна характеристика юнацького віку

Проблематика нашого дослідження тісно пов'язана з віковою психологією. Саме у цій галузі психології вік розглядається як конкретний, відносно обмежений у в часі ступінь психічного розвитку індивіда та його розвитку як особистості, яка характеризується сукупністю закономірних фізіологічних і психологічних змін, не пов'язаних з розходженням індивідуальних особливостей. Одним із основних аспектів вікової фізіології є періодизація росту та розвитку організму, яка ґрунтується на комплексі морфологічних і функціональних особливостей організму. До них належать розмір тіла і його окремих органів, їхня маса, зміна скелету, поява постійних зуби, розвиток ендокринної системи, статевий розвиток, розвиток лобової долі тощо.

Виділяють такі основні періоди розвитку людини: 1-10 днів – новонароджений, 10 днів-1 рік – грудний вік, 1-3 роки – раннє дитинство, 4-7 років – перше дитинство, 8-11 років дівчатка і 8-12 років хлопчики – друге дитинство, відповідно 12-15 і 13-16 – підлітковий вік, 16-20 і 17-21 рік – юнацький вік, 22-35 роки жінки та чоловіки – 1-й період зрілого віку, 36-55 років жінки та 36-60 років чоловіки – 2-й період зрілого віку, 56-74 роки жінки та 61-74 роки чоловіки – похилий вік, 75-90 років – старечий вік, 90 років і старші – довгожителі.

Кожен вік має свої особливості. Юнацький – характеризується як третій світ, що існує між дитинством та дорослістю. Основним мотиваційним аспектом у даному віці є з'ясування свого місця у світі та житті, зачатки формування світогляду, пізнавальної діяльності, самосвідомості як суб'єкту.

Центральними новоутвореннями цього вікового періоду є особистісне самовизначення щодо професії. Індивід активно шукає себе у різній діяльності, планує майбутній соціальний статус та шляхи досягнення.

Поняття «самовизначення» подібне до поняття «ідентичність», розробленого американським ученим Е. Еріксоном, який говорить про юність як про період кризи ідентичності, коли юним людям потрібно здолати суперечності між уже сформованими у них теоретичними уявленнями про світ, власні можливості та діяльність, узгодити поняття між собою та перейти до їх практичного виконання. Ідентичність забезпечує сприйняття неперервності минулого, майбутнього та теперішнього.

Ідентичність – психосоціальна тотожність, що дає змогу усвідомлювати себе у всьому різноманітті своїх бачень навколишнього світу та визначає її системи цінностей, ідеалів, життєвих принципів. Ідентичність – умова ментального здоров'я, оскільки як особистість, що не знайшла своє покликання, вважається «втраченою». Формується вона зазвичай в чотири етапи:

1) початковий етап – невизначена, що характеризується нечіткою формою, коли особистість не має системи цінностей та не розуміє свої уміння та здібності;

2) етап передчасної ідентичності – професійний або особистісний вибір за людину робить авторитетна особистість;

3) варіант моратію – варіант ідентичності, коли юнаки та дівчата усвідомлено без допомоги інших обирають професійний шлях;

4) варіант зрілої ідентичності, що характеризується переходом до практичної реалізації професійного вибору, підіймаються по кар'єрним сходах, розвиваються у своїй діяльності.

І. С. Кон вважав, що самовизначення є завершеним, коли проходить перевірку на практиці у життєвих ситуаціях та обставинах. Тому юнацький вік розширюють в часі до 22-25 років, коли особистість є досить зрілою не лише у фізіологічному, але й у психологічному плані.

Юнацький вік – це усвідомлення людиною себе як неповторну, не схожу на інших людину з відносно необмеженими можливостями, власними здібностями, уміннями, думками, поглядами, цінностями.

В. Штерн вважав, що одну з визначних ролей у формуванні особистості відіграють саме цінності, оскільки цінності формують типи людської особистості: теоретичний, економічний, естетичний, політичні, релігійні, соціальні.

Соціальна ситуація розвитку опосередкована спрямованістю на самостійність і дорослість. Механізмом саморегуляції та саморозвитку є саме самосвідомість. Звернемося до аналізу самосвідомості через її структуру.

Елементи структури самосвідомості:

власна тотожність;

образ «Я»;

психічні якості і можливості;

соціально-моральна самооцінка.

Аналіз самосвідомості буде неповним, якщо ми не схарактеризуємо психологічну готовність. За В. В. Давидовим, психологічна готовність являє собою такі компоненти:

- 1) здатність та потреба у соціумі;
- 2) здатність та потреба до творчої діяльності;
- 3) уміння теоретично міркувати та орієнтуватись в життєвих обставинах;
- 4) здатність до рефлексії, яка є передумовою критичного ставлення до себе і готовності до праці.

За Ж. П'яже – юнацький вік є віком гіпотетико-дедуктивного мислення, вміння абстрагуватися та формулювати альтернативні гіпотези. Поява формального мислення означає узагальнення їх як суб'єктів пізнання, новий метод вирішення завдань, що полягає в організації фактів, виокремленні, формуванні гіпотез, їх обґрунтуванні і доведенні [3].

Успішність інтелектуальної діяльності та стиль мислення обумовлені фізіологічним аспектом, а саме особливостями нервової системи. Юнакам та дівчатам із слабкою нервовою системою складніше освоювати новий навчальний матеріал в умовах навантажень, чим людям із сильною руховою нервовою системою.

Сприймання стає складним самостійним інтелектуальним процесом, оскільки відбувається глибока рефлексія внутрішньої поведінки, можливостей, здібностей, бажань, відносин з оточуючим суспільством. Пам'ять також набуває нові спеціалізації, стає планомірною та продуктивною, можна підмітити індивідуальні домінуючі види пам'яті в юності. Завдяки розвитку особистості та вольових якостей, юнаки та дівчата без труднощів можуть тривалий час концентруватись на пізнавальних об'єктах, не відволікаючись, як це було раніше.

У цьому віці особистість направлена на активне вивчення професійних навичок, яке опосередковане професійною ідентифікацією у цьому віці [2].

Отже, юнацький вік має певні особливості, психологічний аналіз цього етапу пов'язаний з розвитком самосвідомості, формуванням світогляду, вирішенням завдань професійного самовизначення та вступом у доросле життя.

1.2 Міжособистісні конфлікти як зіткнення особистостей у процесі їх взаємовідносин

Стосовно конфліктів, які поширені найбільше, то до них відносять міжособистісні конфлікти. Цей тип охоплює без виключення всі сфери людських відносин. Можна сказати, що будь-який конфлікт врешті-решт зводиться до міжособистісного. Навіть в міждержавних конфліктах відбувається зіткнення між лідерами чи керівниками держав. Саме тому знання особливостей протікання таких конфліктів і способи їх управління є невід'ємною частиною у професійній підготовці професіонала.

Міжособистісні конфлікти виникають як між незнайомцями, так і між добре знайомими людьми, друзями, родичами та близькими. Цей тип конфліктів не оминає жодну із сфер: економічну, політичну, виробничу, побутову і, звичайно, соціальну.

У такий спосіб, ми можемо стверджувати, що міжособистісний конфлікт – це зіткнення людей в процесі їх взаємовідносин. А.С. Кармін трактує поняття міжособистісного конфлікту як – окремий випадок взаємодії людей у процесі їхнього спілкування та спільної діяльності. Як нам відомо, міжособистісний конфлікт проявляється у взаємодії між двома і більше особами. Вони відбуваються між співробітниками, незнайомцями, як ми вже зазначали вище, та між близькими людьми. В них кожна зі сторін бажає відстояти свою думку, довести свою правоту, але іноді це може відбуватися в не надто коректний спосіб, люди використовують взаємні звинувачення, гострі аргументи, словесні образи, приниження. Як наслідок, дана поведінка стає причиною виникнення у суб'єктів конфлікту сильних негативних емоцій та переживань, які впливають на взаєностосунки учасників і провокують їх на несподівані вчинки, навіть після вирішення конфлікту, учасники ще довго мають негативні спогади.

Існують деякі особливості міжособистісних конфліктів, такі як:

1. Протистояння між людьми у даних конфліктах проходить безпосередньо в процесі тут і зараз на основі зіткнення їх особистих мотивів.

2. Міжособистісні конфлікти для суб'єктів конфліктної взаємодії є перевіркою характерів, темпераментів, здібностей, інтелекту, волі та інших індивідуально-психологічних особливостей.

3. Міжособистісним конфліктам характерна висока емоційність, вони охоплюють всі сторони відносин між конфліктуючими суб'єктами.

4. Міжособистісні конфлікти зачіпають інтереси не тільки конфліктуючих сторін, а й тих, з ким вони пов'язані.

Існують такі види міжособистісних конфліктів:

-суперництво – прагнення домінувати; - суперечка – різний погляд з приводу знаходження найкращого варіанту вирішення проблеми; - дискусія – обговорення суперечливого питання.

Соціальний контроль у процесах взаємодії здійснюється за наявності ролей, які безпосередньо і виконуються людьми, що ведуть обговорення. Отже, чи не найголовнішою умовою успішності спілкування є належність поведінки людей, які взаємодіють очікуванням один одного. Складно уявити спілкування, яке за будь-яких обставин проходить без жодних розбіжностей та внутрішніх протиріч.

В деяких ситуаціях можна зустріти протистояння позицій, задач і цілей, які в кінцевому підсумку виявляються взаємною ворожістю, що і стає причиною формування міжособистісного конфлікту. Соціальна роль конфлікту буває різною та залежить від цінностей, які лежать в основі міжособистісних відносин.

На сьогодні можна виділити два види причин конфліктів:

- предметно-ділові розходження;
- розходження особистісно-прагматичних інтересів.

Як правило, для конфліктів другого виду характерна висока емоційна напруга.

Причиною виникнення конфліктів є також не переборені смислові бар'єри у спілкуванні, які заважають налагодити взаємовідносини сторін. Особливу роль смислових бар'єрів отримують в педагогічному спілкуванні. Це пояснюється віковою різницею, життєвим досвідом у одних та відсутністю його у інших, розходженням в інтересах та помилками у виборі виховних впливів зі сторони старших.

Важливе значення в цьому має поняття особистісного смислу, яке детально проаналізував А. П. Леонтьєв у своїх роботах. Як нам відомо, крім загальноприйнятої системи значень, слова наділені деяким особистісним сенсом та мають деяку особливу значущість, індивідуальну для кожного. Одне і те ж слово, дія або обставина можуть бути наділеними різними смислами для різних

людей. Тому важливим у спілкуванні є приміряння на себе ролі того, з ким спілкуєшся.

Американський психотерапевт Е.Бернс висунув цікаву теорію конфліктного спілкування. На його думку, кожна людина налічує всередині себе три "я": Дитина (залежна, підкорююча та безвідповідальна істота); Батько (навпаки, незалежний, сильний, не підкорюючий, той, який бере відповідальність на себе) та Дорослий (який вміє орієнтуватися у ситуації, розуміти інтереси інших та розподіляти відповідальність між собою та іншими). "Я" Дитина у людини виникає та розвивається в дитинстві; у тому ж віці за рахунок наслідування старших та бажання бути на їх місці формується "Я" Батько; що стосується "Я" Дорослого, то воно формується довше всіх інших, інколи десятиліттями, за рахунок життєвого досвіду суб'єкта і накопичення того, що називають життєвою мудрістю.

Виступаючи в позиції Дитина, людина виглядає підкореною та невпевненою у собі, в позиції Батька – самовпевнено-агресивною; в позиції Дорослого – коректною та стриманою. У взаємодіях людей ці позиції узгоджені лише тоді, коли один з партнерів готовий прийняти позицію, яку визначив для нього інший партнер. Е. Бернс зводить суть своєї теорії до того, що, при узгодженні рольових позицій партнерів по спілкуванню, їхній акт взаємодії приносить обом відчуття задоволення.

1.3. Гендерні особливості розвитку особистості в юнацькому віці

Вивчаючи наукову літературу стосовно проблеми, яка розглядається в нашому дослідженні, ми виявили, що іноземні вчені по-різному номінують предмет нашого дослідження. Наприклад, термін «sex» позначає біологічно обумовлену основу поведінки людини, а поняття «gender» у свою чергу позначає соціокультурний зміст її поведінки.

Зокрема, українські психологи використовують поняття «стать» та «гендер». Стать – це індивідуальна властивість людини, яка описує біологічні відмінності між людьми, що є визначеними генетичними особливостями будови клітин, анатомо-фізіологічними характеристиками і дітородними функціями. Гендер – соціально-психологічна характеристика людини, яка визначає психологічну належність її до чоловіка або жінки.

Стать, як вже зазначалося вище, є біологічним явищем та відноситься до індивідуальних характеристик, її визначають тоді, коли відбулось зачаття людини, і вона є незмінною. Але під впливом соціуму та соціальних факторів людина приймає або відкидає свою стать. Тому закладену поведінку можна підсилити або пригальмувати, проте є вірогідність ослаблення продуктивності діяльності і поява неврозів. Стать як соціокультурний зміст поведінки обумовлена чинниками навколишнього середовища: виховання, ставлення батьків, вплив близького оточення. Не так давно почали вивчати саме відмінності в психології людей різних статевих груп. Це можна пов'язати з тим, що загальнолюдську культуру, зокрема й психоаналіз, створювали переважно чоловіки.

На думку науковців, основними елементами статево-рольової соціалізації є: статева ідентифікація, статево маркування, статево-рольові уявлення, статево-рольові цінності і переваги, статеві ролі, статево-рольова орієнтація, статево-рольова поведінка.

Поєднання чоловічого і жіночого розглядають з різних сторін. Маскулінність (мужність) і фемінність (жіночність) порівнювали і пояснювали, не взаємопов'язуючи одне з одним. Також ці якості розглядалися так, що якщо віддаляється від одного, то умовно наближається до протилежного, наприклад, що відводить від мужності, автоматично наближає до жіночності, пояснюючи незалежність один від одного, вважаючи, що кожна людина може мати якісь маскулінні й фемінні ознаки. Тому біологічно кількість існуючих статей усього дві, психологічних варіацій статево-рольової ідентичності – значно більше.

Фемінність та маскулінність впливають на формування людини як особистості, як філогенетично обумовлені властивості психіки і як соціокультурні утворення, закладені ще з моменту утворення зиготи.

Статева ідентичність – це елемент статевої свідомості, який дозволяє людині сприймати себе як представника тієї чи іншої статі. Статева роль – це соціальний прояв статевої ідентичності.

Освоєнням певної поведінки, неординарних проявів емоцій, установок, уявлень, що пов'язані з статевою роллю, опанування статевою ідентичністю називають формування психологічної статі. Статева ідентифікація – це поєднання соціального процесу з психологічним усвідомленням власної статі, процес за якого людина пов'язує себе з певною статевою групою. Середовище створює ряд ознак, безпосередньо яких і має відповідати поведінка представників обох статей. Такі ознаки представлені як статево-рольові стереотипи маскулінності й фемінності, чий зміст залежить від рівня розвитку суспільства, поділом праці в ньому, культурою, релігією, традиціями.

Статево-рольовими стереотипами називають стилі й типи поведінки, які вважаються характерними для представників однієї статі, ніж для іншої. За допомогою даній поведінці визначається стиль та манер чоловіків (хлопців, юнаків) і жінок (дівчат) і відображаються зразки, на які особисто і орієнтується суспільство. Їх формування відбувається в процесі соціалізації дитини через засвоєння досвіду оточення, коли дитина, граючись з однолітками, може визначити свою стать та протилежну, спостерігає відмінності поведінки хлопчиків і дівчаток. Основну роль у ній відіграють статево-рольові уявлення. Такі уявлення є основою формування статевої самосвідомості, тобто усвідомлення себе чоловіком або жінкою, та необхідність виконувати певні соціальні обов'язки і ролі.

Зазвичай у наукових експериментах береться до уваги фактор статі, через це існує безліч даних про відмінності психологічних характеристик у

чоловіків і жінок. Велика кількість досліджень була проведена саме з вивчення різновидностей у здібностях.

Біологічна вроджена стать і психологічний складник пов'язані неоднозначно: чоловік може мати жіночий характер, а жінка в свою чергу може поводитися мужньо, не жіночно. Для того, щоб людині усвідомити свою стать та вміти діяти відповідно до неї, повинна бути сформована статеворольова соціалізація – опанування в онтогенезі ролей, цінностей, форм поведінки та діяльності. Деякі уявлення про особливості жіночої та чоловічої психології, про їхнє призначення і спрямування змінюються відповідно до соціального та економічного розвитку, зміни світогляду, утвердження гендерних відносин тощо. Але міжстатеві відмінності не можуть залишатися непоміченими, так як вони пов'язані з безліччю індивідуальних особливостей індивіда.

Психологічні особливості пов'язані з еволюційною і культурною функціями кожної статі. Так як фізіологічно та біологічно вони рівноправні, то інтерпретувати особливості і визначати стратегію самоактуалізації варто, ураховуючи етологічні підстави.

Психологічну фемінності юнаків можна охарактеризувати тим, що у них підвищена емоційність і чутливість – емотивна акцентуація, а орієнтація на фемінні ідеали спостерігається надмірною мінливістю настрою, наприклад, чергуванням афективних та депресивних станів та психічною неврівноваженістю – застрягаюча акцентуація [8].

Дослідження взаємозв'язку фемінності та маскулінності особистості в юнацькому віці показують значущий вплив маскулінно-фемінних складових психологічної статі на особистісні риси жінок і чоловіків. Риси психологічної статі є взаємопов'язані з віком особистості [7].

Висновки до першого розділу

У змісті першого розділу запропоновано основні результати, які відтворюють теоретичний аналіз гендерних особливостей та виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці та висвітлено сутність, засади і особливості прояву виникнення міжособистісних конфліктів в юнацькому віці у вітчизняній та зарубіжній літературі. Зокрема встановлено, що:

1) на сьогодні існує велика кількість досліджень, які присвячені більш широкому розумінню та розкриттю поняття «вік», в яких саме виділено складові структури самосвідомості, етапи формування ідентичності та елементи психологічної готовності;

2) розкрито сутність ключових понять нашого дослідження: «конфлікт», «міжособистісний конфлікт», «ідентичність», «юнацький вік», «стать», «гендер», «статева ідентичність», «статева ідентифікація», «статево-рольові стереотипи». Безпосередньо під «міжособистісним конфліктом» мається на увазі відсутність згоди між конфліктуючими сторонами; стать – це індивідуальна властивість, яка описує біологічні відмінності між людьми, що є визначеними генетичними особливостями будови клітин, анатомо-фізіологічними характеристиками і дітородними функціями; гендер – соціально-психологічна характеристика людини, яка визначає психологічну належність її до чоловіка або жінки;

3) проаналізовано та узагальнено основні гендерні фактори розвитку міжособистісного конфлікту, а саме вивчення статі шляхом порівняння фемінності і маскулінності; ми визначили наступні основні характеристики фемінності та маскулінності: для фемінного типу особистості характерна підвищена емоційність та чутливість, а також часте чергування станів індивіда та психічною неврівноваженістю; маскулінність, за суспільно-історичною визначеністю, більше притаманна чоловічому гендеру, тому що на відміну від фемінності, має більш стійке самопочуття та вираження настрою не є швидкозмінним.

РОЗДІЛ 2
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА
ВИНИКНЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ У ЮНАЦЬКОМУ
ВІЦІ

2.1 Характеристика психодіагностичних методик визначення предмета дослідження

З огляду на результати здійснення теоретичного аналізу, що стосувались вивчення гендерних особливостей та виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці, нами було проведено експериментальне дослідження з метою з'ясування впливу гендерних особливостей на виникнення міжособистісних конфліктів юнаків і дівчат цього віку.

Відповідно до цього, основними завданнями нашого емпіричного дослідження є:

- 1) здійснення добору методичного інструментарію для проведення емпіричного дослідження;
- 2) проведення емпіричного дослідження та здійснення аналізу й інтерпретації отриманих результатів;
- 3) розроблення психокорекційної програми щодо оптимізації виникнення міжособистісних конфліктів в юнацькому віці.

Стосовно виконання першого завдання слід зауважити, що оскільки метою нашого дослідження було вивчення гендерних особливостей та виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці, саме тому першою ми використали методику на вивчення маскулінності - фемінності Сандри Бем (показано в Додатку А), яка дозволить з'ясувати, чи ці відмінності маскулінності - фемінності генетично зумовлені чи сформовані внаслідок середовищних впливів. Щодо цього американський психолог Сандра Бем (1974) запропонувала тест маскулінності-фемінності для діагностики психологічної статі і визначення ступеня андрогінності, маскулінності та фемінності особистості. Методика складається із 60 пунктів, в яких представлено певну якість. На кожен пункт досліджуваний відповідає «так» або «ні» чи «+» або «-», цим самим оцінюючи наявність або відсутність у себе поданих якостей. Опитувальник може застосовуватись і у формі експериментного рейтингу. У такому випадку

оцінка досліджуваного за представленими якостями здійснюється компетентними суддями – людьми, що добре знають його. За кожний збіг відповіді з ключем нараховується один бал. Потім визначаються показники фемінності (F) і маскулінності (M) відповідно до формул: $F = (\text{сума балів по фемінності}) : 20$ $M = (\text{сума балів по маскулінності}) : 20$. Основний індекс IS визначається як: $IS = (F - M) \times 2,322$. Якщо величина індексу IS укладена в межах від -1 до +1, то робиться висновок про андрогінність. Якщо індекс менше -1 ($IS < -1$), то робиться висновок про маскулінність, а якщо індекс більше +1 ($IS > 1$) - про фемінність. При цьому, в разі коли $IS < -2,025$ - говорять про яскраво виражену маскулінність, а якщо $IS > +2,025$ - кажуть про яскраво виражену фемінність. На основі результатів Сандра Бем виокремила вісім статево-рольових типів. Вона запровадила поняття «андрогінний тип».

Андрогінія – явище, при якому людина одночасно проявляє як чоловічі, так і жіночі якості. З цим явищем у психології пов'язують високі можливості соціальної адаптації. Так, С. Маккобі і К. Джеклін звертали увагу на те, що високий рівень фемінності у жінок часто пов'язаний із заниженою самооцінкою і із зависоким рівнем тривожності. Пізніше було доведено, що високомаскулінним чоловікам і високофемінним жінкам важче у тих видах діяльності, які не відповідають традиційним статево-рольовим стереотипам, тоді як особам з андрогенним проявом особистості із високим потенціалом маскулінності і фемінності легше змінювати тип і стиль діяльності залежно від умов, також вони менше піддаються дистресам. С. Бем так характеризує статево-рольові типи:

- - маскулінні чоловіки (нечутливі, енергійні, честолюбні);
- - маскулінні жінки (наділені сильною волею, схильні змагатися з чоловіками і претендувати на їхнє місце у професії, соціумі, сексі);
- - фемінні чоловіки (чутливі, цінують людські стосунки і досягнення духу, частіше за все є творчими).

Друга обрана нами методика - методика діагностики «перешкод» у встановленні емоційних контактів за В.В. Бойко (Додаток Б), що дозволяє визначити емоційні перешкоди на шляху встановлення емоційних контактів.

Методика складається з 25 тверджень закритого типу, навпроти кожного твердження опитуваний відповідно до своїх відповідей ставить «+» або «-». Визначення «перешкод» у встановленні емоційних контактів може виконуватися як колективно, так і індивідуально.

Обробка результатів дослідження проводиться за допомогою дешифратора (таблиця з номерами питань). Здійснюється оцінювання кожної відповіді опитуваного. Сума може коливатися в межах від 0 до 25. Чим більше балів, тим виразнішою є емоційна проблема у повсякденному спілкуванні. Якщо сума балів становить:

- не більше 5 балів — емоції зазвичай не заважають спілкуватися з партнером;
- 6-8 балів — у досліджуваного є деякі емоційні проблеми в повсякденному спілкуванні;
- 9—12 балів — свідчення того, що емоції «на кожний день» дещо ускладнюють взаємодію з партнером;
- +• 13 балів і більше — емоції заважають досліджуваному встановлювати контакти з людьми, можливо, опитуваний піддається деяким дезорганізуючим реакціям чи станам.

Третя методика – «Діагностика схильності до конфліктної поведінки» К. Томаса (Додаток В).

На початкових стадіях вивчення конфліктів часто використовували термін «розв’язання конфліктів», що говорить про те, що конфлікт можна й потрібно розв’язувати.

За останній час думка фахівців з приводу цього дослідження конфліктів істотно змінилося. Основою для цього, за словами К. Томаса, є два аспекти: розуміння безрезультатності зусиль із повного усунення конфліктів та

підтвердження позитивних функцій та наслідків конфліктів. Саме тому, відповідно до підходу К. Томаса, акцент слід поставити на управління конфліктами, а не на повне їх усунення.

К. Томасом була запропонована двовимірна модель регулювання конфліктів для опису типів поведінки людей у конфліктних ситуаціях, основними вимірами в якій є кооперація (пов'язана з увагою людини до інтересів інших людей, які втягнені в конфлікт) та напористість (для якої характерний акцент на захисті власних інтересів). Згідно з цими двома вимірами, К. Томас виокремлює способи регулювання конфліктів, які описані і часто можна помітити в програмах навчання управління справами, в основі яких лежить система, що називається методом Томаса-Кілмена, який розроблений Кеннетом У. Томасом та Ральфом Х. Кілменом у 1972 році. Завдяки цій системі можна створити індивідуальний стиль вирішення конфлікту. Основні стилі поведінки в конфліктній ситуації пов'язані з загальним джерелом будь-якого конфлікту – розходженням інтересів сторін.

Стиль поведінки індивіда в конфлікті розкривається тою мірою, якою людина прагне досягти власних інтересів (діючи пасивно чи активно) та інтереси іншої сторони (діючи сумісно чи індивідуально).

Представляючи це у графічній формі, можна побачити сітку Томаса-Кілмена, яка дає змогу визначити місце та назву для кожного з п'яти основних стилів вирішення конфлікту.

Починаючи зі сторони, яка налічує активні та пасивні дії, то у випадку пасивної реакції, особа буде намагатися вийти з конфлікту; якщо реакція активна, то людина буде намагатися вирішувати його.

Верхня частина сітки розкриває сумісні дії. У випадку надання переваги людиною сумісним діям, то вона буде старатися вирішити конфлікт разом з іншою людиною чи групою людей, які безпосередньо в ньому беруть участь. Якщо ж обирає індивідуальні дії, то особа буде шукати свій шлях вирішення проблеми, чи шлях уникнення її вирішення.

Складаючи запропоновані сітки разом, утворюється матриця з п'яти стилів.

Описуючи типи поведінки людей в конфліктних ситуаціях, на думку К. Томаса прийнятною є двовимірна модель регулювання конфліктів, основними вимірами якої є кооперація, що пов'язана з уважним ставленням до інтересів інших людей, які залучені до конфлікту, та наполегливість, для якої властивий акцент на особистих інтересах. Відповідно до даних вимірів, К.Томасом були виділені такі способи регулювання конфліктів:

- конкуренція (змагання) - як прагнення домогтися задоволення своїх інтересів за рахунок інтересів іншого;
- пристосування;
- компроміс;
- ухилення;
- співробітництво.

Стиль конкуренції. Людина, що використовує даний стиль є активною та зазвичай вирішує конфлікти власним шляхом. Вона не дуже зацікавлена у співробітництві з іншими людьми, тому що в першу чергу намагається задовольнити власні інтереси, не враховуючи інтереси інших. Для досягнення своєї мети, така людина використовує свої вольові якості, і якщо її воля досить сильна, то це їй вдається.

Стиль ухилення. Використовується у випадку відстоювання своїх прав людиною, коли вона не співпрацює ні з ким для знаходження рішення проблеми чи просто ухиляється від вирішення конфлікту. даний стиль є доречним, якщо проблема, якої торкаються, не дуже важлива для людини, коли вона не хоче витрачати сили на її вирішення або коли вона відчуває безвихідь свого положення.

Для стилю пристосування є характерною взаємодія двох людей. Томас і Кілмен зазначають, що людина обирає стиль пристосування, коли “жертвує” своїми інтерсами на користь іншої людини, поступаючись їй або жаліючи її.

Стиль пристосування може нагадувати ухилення. Однак, основна відмінність в тому, що людина діє разом з іншою, приймає участь в ситуації та погоджується робити те, чого хоче інша людина.

Стиль співробітництва. У даному випадку індивід активно долучається до вирішення конфлікту та відстоює свої інтереси, намагаючись спіпрацювати з іншою людиною. У даному типі людина з початку “викладає на стіл” потреби та інтереси обох сторін, а потім обговорює їх, тому це може займати більше часу. Цей стиль особливо ефективний коли сторони мають різні приховані потреби. В таких випадках буває важко визначити джерело незадоволення.

Не секрет, що стиль співробітництва є альтернативним та мудрим підходом до вирішення та задоволення інтересів обох сторін. Проте, як зазначалося вище, обидві сторони повинні затратити на це більше часу, так як їм потрібно намагатися максимально точно пояснити свої бажання, виразити свої потреби, вислухати одне одного, авже згодом визначити найзручніший спосіб вирішення для обох сторін.

Стиль компромісу. Характерним для нього є те, що людина повинна трохи поступитися власними інтересами, аби задовольнити їх частково, та інша сторона робить те саме. Компроміс досягається на більш поверхневому рівні в порівнянні з співробітництвом.

Важливим є те, що кожен з запропонованих стилів є ефективним лише стосовно певних умов, тому не можна виділити один найкращий. За словами К. Томаса, ухиляючись від конфлікту жодна сторона не досягає бажаного успіху; за форм поведінки конкуренція, пристосування та компроміс одна зі сторін обов'язково програє, або обидві зазнають поразки, тому що йдуть на компромісні поступки. Тільки в ситуації співробітництва обидві сторони виграють.

На думку спеціалістів в області соціології конфлікту, необхідно застосовувати усі п'яти стилів: суперництво, співробітництво, компроміс, ухилення та пристосування, зважаючи на конкретні умови конфліктної ситуації.

В опитувальнику «Діагностика схильності до конфліктної поведінки» К. Томас трактує кожний з п'яти наведених можливих варіантів 12 думками про поведінку індивіда в конфліктній ситуації. У різних поєднаннях їх згруповано в 30 пар. У кожній з поданих пар потрібно не більш ніж за 15–20 хвилин вибрати те судження, яке найтипівіше для вашої поведінки.

Дану методику можна використовувати як у поєднанні з іншими тестами, так і окремо.

2.2. Проведення емпіричного дослідження

Визначення психодіагностичного інструментарію дозволяє нам провести емпіричне дослідження. Учасниками нашого експерименту було 40 осіб юнацького віку, з них 20 дівчат і 20 хлопців, дослідження проводилося на базі Національного авіаційного університету зі студентами спеціальності 053 – майбутніми практичними психологами.

Початок нашого дослідження здійснювався таким чином, що з метою забезпечення більш комфортних умов та через військовий стан проведення даного анкетування половині досліджуваних було надіслано на пошту одразу три окремих для кожної методики бланки в електронному вигляді із зрозумілою інструкцією стосовно їх заповнення. Для іншої половини респондентів, яким було зручніше проходити методики наочно з бланками, а не в електронному вигляді, нами було проведено бесіду з метою усвідомлення особами значущості проведення даного дослідження, під час якої було висвітлено феномен впливу гендерних особливостей на виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці. Дана форма роботи дала можливість сформулювати в досліджуваних установку зосередженості на власних переживаннях та думках у межах проблематики дослідження.

Після продуктивного налаштування, кожен з опитуваних, що став учасником нашого дослідження, отримав бланк для фіксації відповідей із

запропонованого методичного інструментарію. Для спрощення подальшої обробки результатів кожен бланк містив певну кількість тверджень, і поруч біля них було запропоновано позначати кожен якість у вигляді «+» якщо відповідь позитивна, і «-» якщо негативна.

Перед проведенням певної методики досліджуваним давалась окрема інструкція до кожного опитувальника. Також слід зазначити, що між проведенням методик респондентам надавалась п'ятихвилинна перерва з метою відпочинку та переключення уваги від однієї на іншу.

Так, відповідно до логіки проведення нашого дослідження, розпочати експеримент ми вирішили з вивчення маскулінності - фемінності, саме тому першою було запропоновано методику Сандри Бем. Як і зазначалось вище, перед її проведенням учасникам експерименту надавалась така інструкція: «оцініть наявність (або відсутність) у себе названих нижче якостей. Можна відповідати тільки «Так чи Ні».

Після того, як ми переконались у тому, що всі зрозуміли інструкцію, було розпочато роботу. У разі необхідності ми додатково пояснювали правила роботи за даною методикою. Під час проведення даної роботи ніхто з респондентів не був обмежений у часі, тобто кожен виконував завдання стільки часу, скільки було необхідно для його завершення.

Після завершення роботи над першою методикою було зроблено п'ятихвилинну перерву, після чого всі разом перейшли до виконання методики діагностики «перешкод» у встановленні емоційних контактів за В.В. Бойко. Усім було надано інструкцію щодо її виконання: «Уважно прочитайте наведені нижче пункти на бланку тверджень і у відповідній клітинці поставте знак + , якщо твердження співпадає з Вашою думкою про себе, або - , якщо воно не співпадає. Ніяких додаткових знаків чи записів робити не варто. Вам потрібно уважно прослідкувати за тим, щоб номер твердження і номер клітинки, куди Ви записуєте відповідь, співпадали».

Після надання інструкції всі учасники приступили до її виконання. У процесі роботи у разі необхідності надавались додаткові пояснення щодо виконання поставленого завдання. Часових рамок встановлено не було, тому на проходження методики кожен витратив стільки часу, скільки потребував, у середньому 7 хвилин.

Іноді опитувані коментували запитання, а деякі навіть питали поради щодо відповіді на певні твердження з першої методики, на що ми не могли ніяк впливати і давали відповідь, тому що це їхнє особисте опитування щодо лише їхньої думки.

Після виконання другої методики ми роздали бланки з третьою методикою, «Діагностика схильності до конфліктної поведінки» К. Томаса. Інструкція виглядає таким чином: «У кожній з поданих пар виберіть те судження, яке є найбільш типовим для вашої поведінки. Відведений час — не більш 15-20 хвилин.»

Опитуваним надається 30 тверджень з двома варіантами відповіді.

Після прочитання інструкції респонденти приступили до виконання методики. Студенти почували себе вільно, ненапружено, була доброзичлива обстановка, деякі твердження викликали різні реакції та емоції респондентів.

Після закінчення роботи з третьою методикою ми подякували учасникам за участь у нашому дослідженні, зібрали бланки з відповідями для подальшої обробки та інтерпретації отриманих результатів, на основі яких в подальшому буде розроблено практичні рекомендації щодо оптимізації впливу гендерних особливостей на виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці. Запитали, яке було враження відносно даних тверджень трьох методик, на які питання було найскладніше дати відповідь. Загалом, всім було цікаво давати відповідь щодо тверджень, складнощі викликали такі якості з першої методики як «атлетичність», «інфантильність» та «традиційність чи схильність умовностей».

Детальна інформація про отримані дані та їх подальшу математичну обробку подана у наступному підрозділі.

2.3. Аналіз результатів емпіричного дослідження

З метою виявлення взаємозалежності між впливом гендерних особливостей та виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці нами було проведено аналіз та інтерпретацію отриманих результатів.

Кількісні показники результатів використання першої методики наведено в таблиці 2.3.1

Таблиця 2.3.1

Кількісні показники результатів дослідження маскулінності - фемінності

Категорії	С	Кількість осіб, %	Категорії	С	Кількість осіб, %
Яскраво виражена маскулінність	Ч	Виявлено не було	Яскраво виражена маскулінність	Ж	Виявлено не було
Маскулінність	Ч	10%	Маскулінність	Ж	Виявлено не було
Андроґіність	Ч	80%	Андроґіність	Ж	75%
Фемінність	Ч	10%	Фемінність	Ж	25%

Яскраво виражена фемінність	Ч	Вияв лено не було	Яскраво виражена фемінність	Ж	Вияв лено не було
-----------------------------------	---	-------------------------	-----------------------------------	---	-------------------------

За результатами використання першої методики (Маскулінність-фемінність) ми визначили, що андрогінність виражена у дівчат: у 75% респондентів та 80% серед респондентів – юнаків. Своєю чергою, фемінність була виявлена серед хлопців у 10%, та у 25% дівчат; маскулінність - у 10% представників чоловічої статі та не виявлено серед жіночої; вона проявляється у чоловіків на перший погляд більшою самостійністю, проте такі чоловіки часто не витримують напруги і вдаються до алкоголю. Вони нерідко схильні до насильства і кримінальної поведінки. Також можуть рано помирати від серцево-судинних захворювань. Сексуальні проблеми властиві і тим, і іншим чоловікам, як і проблеми в сімейному житті. З тими та іншими чоловіками жінкам складно спілкуватися. Зрозуміло, що проблеми можуть бути виражені більшою чи меншою мірою.

Золотою серединою для чоловіка вважається маскулінність, що зазвичай пов'язана з нормальним проживанням сепарації. Такий чоловік упевнений в любові і схваленні жінок, вміє подобатися їм, поважає жінок, цінує їх, але дуже добре розуміє, що сам він не є жінкою, дуже добре усвідомлює свою власну маскулінність, любить її і вміє її вигідно підносити.

Цікавим є те, що в нашому дослідженні серед дівчат та юнаків відсоток андрогінності був майже в однаковому співвідношенні, незважаючи на стать особистості, що характеризується поєднанням (не обов'язково рівною мірою) і жіночих, і чоловічих якостей; психологічна андрогінність виявляється при високих показниках одночасно і за шкалами маскулінності (уподібнення чоловікові) і фемінності (уподібнення жінці); андрогінність у зовнішньому вигляді є поєднанням чоловічих і жіночих ознак.

Фемінність у жінок, що була досліджена у 25% опитуваних, проявляється в емоційності, ніжності, вразливості, щирості, відвертості у прояві почуттів, привабливості, шармі, що викликає у чоловіків, згідно з їх маскулінною ідентичністю, бажання захоплюватися, оберігати та захищати жінок. Також не було виявлено яскраво виражених маскулінність і фемінність.

За результатами використання другої методики - діагностики «перешкод» у встановленні емоційних контактів за В.В. Бойко, було виявлено, що дуже високий рівень перешкод у встановленні емоційних контактів наявний у чоловіків: 20%, а у жінок – це була чверть опитуваних, що свідчить про явні труднощі встановлювати емоційний контакт з людьми. Високий рівень у чоловічої статі займає чверть опитуваних та стільки ж у жіночої половини респондентів, такі результати свідчать про те, що у повсякденному спілкуванні емоції ускладнюють взаємодію з партнерами. Середній рівень серед чоловіків займає 30% та 40% у жінок, що є найвищим результатом та означає, що в опитуваних є певні незначні труднощі. Низький рівень був визначений у чверті хлопців та 10% дівчат, що говорить про відсутні проблеми у встановленні емоційного контакту. Дуже низький рівень виявлено не було.

Кількісні показники результатів використання другої методики надано в таблиці 2.3.2

Таблиця 2.3.2

Кількісні показники виявлення «перешкод» у встановленні емоційних контактів

Рівні	Ста	Кількі	Рівні	Ста	Кількі
	ть	сть осіб, %		ть	сть осіб, %
Дуже високий	Ч	20%	Дуже високий	Ж	25%
Високий	Ч	25 %	Високий	Ж	25%

Середній	Ч	30 %	Середній	Ж	40%
Низький	Ч	25%	Низький	Ж	10 %
Дуже низький	Ч	Виявлено не було	Дуже низький	Ж	Виявлено не було

Щодо третьої діагностики схильності до конфліктної поведінки К. Томаса виявлено, що серед чоловічої частини респондентів відсоток домінуючого стилю конфліктів «конкуренція» переважає у 30% учасників, «пристосування» у 15%, «компроміс» у 30%, «ухилення» лише у 5% та «співробітництво» у 20% опитуваних. Серед жіночої частини на відміну від чоловіків, стиль «конкуренція» переважає лише у 10% респондентів, «пристосування» у 15%, стиль «компроміс» виражений у 40% опитуваних, «ухилення» у 15% та «співробітництво» у 20%, так само як і серед чоловічої половини опитуваних.

Таблиця 2.3.3

Кількісні показники переважного стилю конфлікту

Стилі	С	Кількість осіб, %	Стилі	С	Кількість осіб, %
Конкуренція	Ч	30%	Конкуренція	Ж	10%
Пристосування	Ч	15 %	Пристосування	Ж	15%
Компроміс	Ч	30 %	Компроміс	Ж	40%
Ухилення	Ч	5%	Ухилення	Ж	15 %

Співробіт ництво	Ч	20%	Співробіт ництво	Ж	20%
---------------------	---	-----	---------------------	---	-----

За результатами діагностики ми спостерігаємо, що серед чоловіків переважає стиль «Конкуренція» та «Компроміс», серед жіночої частини «Компроміс» також є домінуючим, а «Співробітництво» та «Пристаосування» має такий самий переважаючий відсоток як і серед чоловіків.

Відповідно до результатів вище вказаних нами методик, нами була проведена їх математична обробка за допомогою коефіцієнта рангової кореляції Спірмена (Додаток Д), що дає змогу визначити силу та напрямок кореляційного зв'язку між обраними нами ознаками.

Таким чином, як видно з результатів кореляцій, зазначених в Додатку Г та Додатку Д, нами було виявлено існування додатного кореляційного зв'язку між статтю та виникнення міжособистісних конфліктів особистості в юнацькому віці на рівні $p \leq 0,01$.

Виходячи із цього, можна дійти до висновку, що стать та досліджені гендерні особливості впливають на міжособистісні конфлікти особистості.

2.4 Розробка програми психокорекції міжособистісних конфліктів особистості

Зважаючи на результати проведеного дослідження, була розроблена корекційна програма для зниження міжособистісних конфліктів особистості. Для її впровадження була сформована експериментальна група з 7 осіб, діагностика конфліктності яких показала завищений рівень.

Мета даної корекційно-розвивальної програми – профілактика та зниження конфліктності.

Відповідно до мети, були виділені наступні **завдання** програми:

1. Розвиток вербальних форм вирішення конфліктних ситуацій;
2. освоєння методів пошуку рішень у конфлікті;
3. використання конфліктної ситуації для особистого зростання;
4. оволодіння прийомами спілкування в конфлікті;
5. освоєння прийомів запобігання конфліктів з близькими, знайомими і малознайомими людьми в повсякденному спілкуванні.

Перелік методів і форм роботи, які будуть використовуватися під час занять: групова малюнкова терапія, релаксаційні вправи та терапевтичні техніки.

Очікувані результати:

1. Зниження рівню конфліктності;
2. актуалізація відчуттів, переживання, усвідомлення своїх почуттів учасниками;
3. усвідомлення причин, механізми і різновиди конфліктів;
4. розвиток здатності взаємодіяти у групі;
5. підвищення емоційного інтелекту.

Організація занять: програма розрахована на 7 занять по 45 хвилин кожне. Заняття проводяться 2 рази на тиждень.

Кількість учнів у групі: 7 осіб.

Форма занять: групова.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Структура заняття	Обладнання	Тривалість
1.	- Вступне слово,	папір, пензлі, фарби, олівці, фломастери, вода	10 хв
	знайомство з групою,		10 хв
	обговорення норм та правил занять		10 хв
	- Вправа «Знайомтесь, це я»		10 хв
	- Вправа «Три мої позитивні риси»		5 хв

	<ul style="list-style-type: none"> - Вправа «Незакінчене речення» - Підбиття підсумків, зворотній зв'язок, прощання 		
2.	<ul style="list-style-type: none"> - Привітання - Вправа «Зустрічні думки» - Рольова гра «Конфліктна ситуація» - Підбиття підсумків, зворотній зв'язок, прощання 	папір, ручки	5 хв 20 хв 15 хв 5 хв
3.	<ul style="list-style-type: none"> - Привітання - Вправа «Малювання образу конфлікту» - Вправа «Перетворення образу» - Рефлексія - Підбиття підсумків, зворотній зв'язок, прощання 	Фарби, папір, пензлі, вода	5 хв 15 хв 15 хв 5 хв 5 хв
4.	<ul style="list-style-type: none"> - Привітання - Вправа «Мозкова атака» - Вправа «Кулька агресії» - Рефлексія, обговорення - Підбиття підсумків, зворотній зв'язок, прощання 	Надувні гелієм кульки	5 хв 15 хв 15 хв 5 хв 5 хв
5.	<ul style="list-style-type: none"> - Привітання - Техніка «Пустий стілець» - Вправа «Мої відчуття» - Вправа «Малюємо почуття» - Підбиття підсумків, зворотній зв'язок, прощання 	Стілець Олівці, фломастери, папір	5 хв 15 хв 10 хв 10 хв 5 хв
6.	<ul style="list-style-type: none"> - Привітання - Вправа «Маска» - Психомалюнок. «Я – для інших»; «Я – для себе» - Вправа «Як виразити образи та прикрість» - Підбиття підсумків, зворотній зв'язок, прощання 	Папір, олівці, фломастери, ножиці, клей, нитки, декор	5 хв 10 хв 10 хв 15 хв 5 хв
7.	<ul style="list-style-type: none"> - Привітання - Вправа «Побажання» - Техніка «Мандала» - Підбиття підсумків, зворотній зв'язок, прощання 	Папір, олівці, фломастери, циркуль, транспортир, лінійка, маркер	5 хв 15 хв 20 хв 10 хв

ЗАНЯТТЯ №1

Вступне слово, знайомство з групою, обговорення норм та правил занять

Вправа «Знайомтесь, це я»

Мета: знайомство учасників, створення позитивної атмосфери, навчання самопрезентації та візуалізації свого «Я».

Обладнання: папір, пензлі, фарби, олівці, фломастери, вода.

Хід роботи: учасники малюють себе на папері, намагаючись розповісти про себе без слів. Потім презентують свій малюнок. Після обговорення та виказання іншими учасниками припущень, уже вголос описують себе за малюнком, свої емоції та почуття на ньому.

Вправа «Три мої позитивні риси»

Мета: знайомство, формування впевненості в собі.

Хід роботи: учасниці стають в коло, кажуть одна одній по 3 свої позитивні риси.

Вправа «Незакінчене речення»

Мета: побачити як по-різному розуміються і сприймаються конфлікти

Хід роботи: всі по черзі продовжують речення «Конфлікт для мене – це ...».

Підбиття підсумків, зворотній зв'язок, прощання

ЗАНЯТТЯ №2

Привітання, обговорення очікувань від заняття

Вправа «Зустрічні думки»

Мета: прояснення взаємних вражень, формування адекватного рівня самоповаги.

Обладнання: папір, ручки.

Хід роботи: Група збирає колективні думки про одного з учасників, що побажав дізнатися їх. А в цей час учасник, про якого складається колективна думка, усамітнившись в іншій кімнаті, письмово викладає свої побажання і пропозиції, пов'язані з тим, що напише про нього зараз група. Колективна думка складається та висловлюється учасниками не анонімно, а вголос. Ведучий записує все, що будь-який з гравців промовляє вголос про обговорюваного. Коли колективну думку зібрано, ведучий записує весь текст, що вийшов. При цьому учасники можуть домовитися не повідомляти основному учаснику авторів окремо взятих реплік. Запрошується той, хто виходив. Увійшовши зачитує свій текст, де викладені його очікування. Потім ведучий зачитує колективну думку. Два тексти зіставляються, і група обговорює, наскільки очікування збіглися в даному випадку з реальністю.

Рольова гра «Конфліктна ситуація»

Мета: усвідомлення механізмів конфліктів.

Хід роботи: Хтось із групи заявляє наступну конфліктну ситуацію, пов'язану із школою. (Якщо немає бажаних, пропоную свою). Учасник, який запропонував конфліктну ситуацію, обирає виконавців на певні ролі для програвання даної ситуації. Учасники готуються 2 хвилини. Ті, хто залишився у колі, обдумують своє вирішення: як би вони повелися на місці героїв подій.

Розігрування. Обговорення:

- Що ви відчували під час цієї ситуації? Учасники рольової гри відповідають від імені свого героя.

- Чи вирішена для вас конфліктна ситуація?

Учасникам гри пропонується повернутися в образ-Я, поклавши руку на серце, назвати своє ім'я («Я знову...»).

Питання до учасників, які спостерігали за грою:

- Які ідеї щодо ситуації виникли у вас, коли ви спостерігали за грою?

- Хто хоче запропонувати свій варіант, можливо комусь доводилось розв'язувати подібну ситуацію?

Підбиття підсумків, зворотній зв'язок, прощання

ЗАНЯТТЯ №3

Привітання, обговорення очікувань від заняття

Вправа «Малювання образу конфлікту»

Мета: матеріалізація конфлікту в малюнку.

Обладнання: Фарби, папір, пензлі, вода.

Хід роботи: Учасники малюють як вони бачать конфлікт.

Вправа «Перетворення образу конфлікту»

Мета: трансформація конфлікту.

Хід роботи: учасники уявляють, як можна перемогти цей страх, за допомогою уяви перетворюють його на безпечний образ.

Рефлексія, усвідомлення та вербалізація вічуттів, емоцій, почуттів від виконання вправ

Підбиття підсумків, зворотній зв'язок, прощання

ЗАНЯТТЯ №4

Привітання, обговорення очікувань від заняття

Вправа «Мозкова атака»

Мета: актуалізація образу «Я», аналіз факторів, що мали вплив, травмуючих, неприємних подій.

Хід роботи: Учасникам тренінгу за бажанням пропонують конфліктну ситуацію із шкільного життя, яка не була розв'язана або її вирішення не задовольняє учасника. Решта учасників пропонують свій варіант розв'язання даної ситуації. Правильність чи неправильність варіантів не оцінюється, головне, щоб було якнайбільше пропозицій вирішення. Визначається найоптимальніший варіант для заявленої ситуації. З'ясовується задоволення таким способом вирішення ситуації у того учасника, який її заявив.

Вправа «Кулька агресії»

Мета: зняти почуття образи.

Обладнання: Надувні гелієм кульки.

Хід роботи: Кожен уявляє замість кульки свою образу та злість, агресію і відпускає у небо

Рефлексія, обговорення виконаних вправ, аналіз

Підбиття підсумків, зворотній зв'язок, прощання

ЗАНЯТТЯ №5

Привітання, обговорення очікувань від заняття

Техніка «Пустий стілець»

Мета: виведення образи назовні.

Обладнання: стілець.

Хід роботи: кожен з учасників уявляє на пустому стільці людину, яка завдала шкоди, дуже образила. І звертаючись до неї, каже:

- Я пробачаю тебе/вас за те, що....

- Я пробачаю себе за те, що дозволив образі оволодіти мною.

- Я прошу пробачення у свого тіла за те, що цим завдав йому болю, неприємних відчуттів.

- Я пробачаю цю ситуацію і відпускаю її.

Вправа «Мої відчуття»

Мета: відстежити свої відчуття.

Хід роботи: Запитати учасників: Як ви почуваетесь? Які емоції відчуваєте?

Вправа «Малюємо почуття»

Мета: навчитись висловлювати свої почуття, зняти напругу.

Обладнання: папір, олівці, фломастери.

Хід роботи: учасникам потрібно намалювати на папері свої почуття та емоції на даний момент у будь-якому вигляді. Підписати його. За бажанням обговорити малюнки в групі, проаналізувати, яке почуття учаснику найбільше подобається, яке найменше, з якими емоціями зазвичай прокидаються і т.д.

Підбиття підсумків, зворотній зв'язок, прощання

ЗАНЯТТЯ №6

Привітання, обговорення очікувань від заняття

Вправа «Маска»

Мета: інтеграція учасниками власного образу «Я», прийняття себе через призму та оцінку інших.

Обладнання: Папір, олівці, фломастери, ножиці, клей, нитки, декор.

Хід роботи: Ведучий пропонує кожному члену групи зробити маску. Головне, щоб маска відображала його внутрішній світ, характеризувала учасника гри. На аркуші паперу малюється овал за розміром обличчя учасника, визначається місце для очей і рота. Потім за допомогою фарб, олівців, вирізок з журналів і інших матеріалів маска розфарбовується, оформляється. При виготовленні маски немає жодних правил: учасник сам повинен її придумати і втілити на папері. Маску необхідно вирізати, надіти на обличчя. Потім маска «оживає» і говорить про себе. Кожній масці надається час для виступу.

Психомалюнок «Я – для інших»; «Я – для себе»

Мета: деталізація образу «Я».

Хід роботи: Учасникам пропонується намалювати два малюнки, при цьому робиться пауза, щоб виникнули та оформилися внутрішні відчуття.

Рефлексія, бесіда

Підбиття підсумків, зворотній зв'язок, прощання

Вправа «Як виразити образи та прикрість»

Мета: знаходження нових варіантів поведінки у конфлікті.

Хід роботи: Із «загадкової скриньки» всі по черзі витягують половинки листівок. На них записані:

А) роль ображаючого, в чому полягає образа;

Б) роль ображеного, як він реагує на образи, як поводить, реакція за 2 агресивним, пасивним або дипломатичним виходом». У результаті складаються мікро групи по 4 особи. Учасники тренінгу пересвідчуються, що можлива різна

реакція на одну й ту саму ситуацію. Ведучий підкреслює, що сценка повинна бути зіграна у перебільшеній формі, з підкресленою, акцентованою поведінкою. На підготовку дається 5 хвилин. Потім кожна група програє свою сценку.

ЗАНЯТТЯ №7

Привітання, обговорення очікувань від заняття

Вправа «Побажання»

Мета: рефлексія, осмислення пройденого шляху та здобутих навичок.

Хід роботи: Учасникам пропонується висловити свою подяку і побажання один одному на закінчення нашої зустрічі.

Всі по колу висловлюються.

Техніка «Мандала»

Мета: подолання тривоги, роздратування, невпевненості в собі, релаксація.

Обладнання: бланки з візерунками мандала, олівці, фломастери, циркуль, транспортир, лінійка, маркер.

Хід роботи: Із серії мандал виберіть інтуїтивно ту, яка найбільше відгукується вам на даний момент. Після цього інтуїтивно виберіть колір і місце, з якого хотілося б починати розфарбовувати мандалу, потім приступайте до її розфарбовування. Коли ви закінчите розфарбовувати, підпишіть малюнок і поставте дату, а також вкажіть, де знаходиться верхня частина вашого малюнка і напишіть три своїх бажання.

Підбиття підсумків, зворотній зв'язок, прощання

Висновки до другого розділу

У другому розділі наукової роботи було описано організаційно - методичні складові проведення емпіричного дослідження, результати діагностики взаємозалежності між впливом гендерних особливостей та виникнення

міжособистісних конфліктів у юнацькому віці, зроблено аналіз та інтерпретацію отриманих результатів, розроблена корекційна програма з зниження міжособистісних конфліктів.

Результати проведеного нами емпіричного дослідження обумовлюють висновки до другого розділу кваліфікаційної роботи.

1) Нами було здійснено добір методичного інструментарію для проведення емпіричного дослідження;

2) здійснений аналіз й інтерпретація отриманих результатів, що дозволяє констатувати наявний кореляційний зв'язок між статтю та виникненням міжособистісних конфліктів на рівні $p \leq 0,01$. Отримані результати використання методик показують, що стать впливає на виникнення міжособистісних конфліктів. Більшість досліджуваних чоловіків виявились із вираженою андрогінністю, 10% - з вираженою маскулінністю та інші 10% - з вираженою фемінністю. Серед жінок 75 % мали виражену андрогінність, 25 % - виражену фемінність, маскулінних жінок виявлено не було. Щодо встановлення емоційних контактів, то 20% чоловіків мають дуже високий рівень труднощів, 25% - високий, 30% - середній рівень, 25% - низький рівень встановлення емоційних контактів. Серед жінок 25% мають дуже високий показник, також 25% має високий, майже половина мають середній рівень, 10% мають низький рівень встановлення емоційних контактів. За результатами діагностики переважного стилю конфлікту ми спостерігаємо, що серед чоловіків переважає стиль «Конкуренція» та «Компроміс», серед жіночої частини «Компроміс» також є домінуючим, а «Співробітництво» та «Пристосування» має такий самий переважаючий відсоток як і серед чоловіків.

3) розроблена психокорекційна програма щодо оптимізації виникнення міжособистісних конфліктів в юнацькому віці, мета якої – профілактика та зниження конфліктності.

ВИСНОВКИ

Під час написання роботи перед нами було поставлено ряд завдань, вирішення яких дозволяє зробити загальні висновки.

1) Виявлено різні підходи щодо трактування конфліктів у науках, проаналізовано наукову літературу, присвяченої дослідженням проблеми вивчення психологічних чинників міжособистісних конфліктів.

2) Вивчили сутність гендеру, враховуючи прояв гендерних особливостей З'ясували теоретичні засади гендерних особливостей. Нами було розглянуто поєднання чоловічого і жіночого з різних сторін. Порівнювали і пояснювали маскулінність і фемінність, не взаємопов'язуючи один з одним. Також ці якості розглядалися так, що якщо віддаляється від одного, то умовно приближається до протилежного, наприклад, що відводить від мужності, автоматично наближає до жіночності пояснюючи незалежність один від одного, вважаючи, що кожна людина може мати якісь маскулінні й фемінні ознаки.

3) З метою визначення оптимального діагностичного інструментарію для дослідження особливостей гендерних прояву даного явища, нами було обрано наступні напрямки дослідження:

- виявлення гендерної належності осіб;
- дослідження «перешкод» у встановленні емоційних контактів у чоловіків та жінок;
- визначення переважного стилю конфлікту.

Для реалізації цих завдань було використано такі методики: для виявлення особливостей психологічної статі особистості - методика С. Бем «Маскулінність-фемінність»; для дослідження емоційної сфери чоловіків і жінок - методика діагностики «перешкод» у встановленні емоційних контактів» за В. В. Бойко; для визначення переважного стилю конфлікту - діагностика схильності до конфліктної поведінки Методика К. Томаса;

За результатами констатувального експерименту був виявлений кореляційний зв'язок у взаємозалежності між статтю та виникненням міжособистісних конфліктів на рівні $p \leq 0,01$.

4) Виявлені нами показники переважного стилю конфлікту серед жіночої та чоловічої статі зумовили необхідність розробки психокорекційної програми щодо оптимізації виникнення міжособистісних конфліктів в юнацькому віці.

Узагальнюючи все вищесказане, ми можемо стверджувати, що виникнення міжособистісних конфліктів в юнацькому віці певною мірою зумовлюються вивченими гендерними особливостями та статтю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Коқун О. М. Психофізіологія. Навчальний посібник. – К: Центр навчальної літератури, 2006. – 184 с.
2. Вікова психологія: навч. посібник / О. В. Алпатова. – К. : НАУ, 2017. – С. 140.
3. Пиаже Ж. Избранные психологические труды / Ж. Пиаже. – М. : Межд. пед. академия, 1994. – С. 680.

4. Рубинштейн С. Основы общей психологии : В 2 т. М., 1989.
5. Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2007. – С. 256.
6. Берн Ш.М. Гендерная психология: Учебник / Ш. М. Берн. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2001. – С. 320.
7. Заброцький М. М. Основи вікової психології: Навчальний посібник / М.М. Заброцький. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2003. – С. 112.
8. Васютинський В.О. Владно-підвладні аспекти статево-рольової і гендерної взаємодії / В. Васютинський // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – №7. – С. 21.
9. Геодакян В. А. Дальнейшее развитие генетико-экологической теории дифференциации полов. В сб.: Математические методы в биологии, Киев, Наукова думка, 1982б, С. 46.
10. Палій А. А. Диференціальна психологія : навч. посіб. / А. А. Палій. - Київ: Академвидав, 2010.
11. Реан А.А. Психология изучения личности: Учеб. пособие. – СПб.: Изд-во В.А. Михайлова, 1999.
12. Кочарян А. С. Личность и половая роль: Симптомокомплекс маскулинности/фемининности в норме и патологии. - Х.: Основа, 1996. – С. 127.
13. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві // За ред. Ю.І. Саєнка. - Київ: ВАІТЕ, 2007. – С. 143.
14. Говорун Т.В. Гендерна психологія: [Навч. посібник] / Т.В. Говорун, О.М. Кікінежді. – К.: „Академія”, 2004. – С. 308.
15. Басова, М. М. Гендерные особенности поведения личности руководителя в управленческой деятельности / М. М. Басова, И. В. Грошев // Социально-экономические явления и процессы. — 2010. — № 2. — С. 20.
16. Практикум по гендерной психологии/Под ред И.С.Клециной. СПб.: Питер, 2003.

17. Визгина А. В., Пантилеев С. Р. Проявление личностных особенностей в самоописаниях мужчин и женщин // Вопросы психологии, 2001, № 3. – С. 90.
18. Говорун Т.В., Шарган О.М. Психологічні аспекти гендерної дискримінації // Психологія. Зб. наук. праць. Вип. III. – К., 1998. С. 3.
19. Титаренко Т. Поняття „стать” у психології особистості // Психолог. – 2003. – лютий № 6.
20. Ильин Е.П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. – СПб.: Питер, 2002. – С. 544.
21. Кон И.С. Психология половых различий // Вопросы психологи. – 1981. - №2. – С. 47.
22. Мищеркина Е.Ю. Социокультурная концептуализация маскулинности // Вопросы психологии – 2002.- №5. – С.28.
23. Хвостов А.А. Гендерные особенности организационного поведения. // Вопросы психологии. / А.А. Хвостов//– 2004, №3, С. 29.
24. Русалов В. М. Биологические основы индивидуально-психологических различий. /В.М. Русалов// – М.: Наука, 1979. – С. 352.
25. Гришина Н.В. Психологія конфлікту - СПб.: Видавництво «Пітер», 2000 - 464 с.
26. Андреев В.І. Конфликтология. Мистецтво суперечок, ведення переговорів, дозвіл конфліктів/ В.І. Андреев/. М.: Просвітництво. - 1995. -138с.
27. Андреев В.І. Основи педагогічної конфліктології/ В.І. Андреев/. М.: Просвітництво. - 1995. -67 с.
28. Андреева Г.М. Соціальна психологія/Г.М. Андреева/. М.: Просвітництво. - 1990. -196 с.
29. Анцупов А.Я., Шипилов, А.І. Конфликтология: Підручник для вузів/ А.Я. Анцупов, А.І.Шипилов/. М.:ЮНИТИ. - 1999. -551 с.
30. Афонькова В.М. До питання конфліктах у процесі спілкування у колективі // Спілкування як педагогічна проблема/ В.М. Афонькова/. М.: Просвітництво. - 1974. -231с.

31. Бодалев А.А. Особливості міжособистісного спілкування як чинника можливого виникнення конфліктів // Конфлікти в шкільному віці: шляху їхнього подолання і попередження/ А.А. Бодалев/. М.:Аграф. - 1986. -18-26с.
32. Васильєв Ю.В. Педагогічна управління школі/ Ю.В. Васильєв/. М.: Омега. - 1990. -201 с.
33. Воробйова Л.И. Несвідомі причини конфліктного поведінки // Конфлікти в шкільному віці: шляху їхнього подолання і попередження/Л.И.Воробьева/. М.: Просвітництво. - 1986. -104-111с.
34. Донцов А.І., Полозова Т.А. Проблеми конфлікту західній соціальній психології // Психологічний журнал, 3980/. -т.1 №6. -119-133с.
35. Єршов А.А. Внутригрупові конфлікти // Спілкування як теоретичних іпрекладних досліджень/ А.А. Єршов/. Л.:Магма. - 1973. -59-60с.
36. Зеркин Д.П. Основи конфліктології.: Курс лекцій. (Серія «Підручники і навчальні посібники»)/ Д.П. Зеркин - Ростов-н/Д.: Фенікс. - 1998. -480с.
37. Потанін Г.М., Сахаров А.І. Конфлікти в шкільному віці: шляху їхнього попередження й подолання/Г.М. Потанин, А.И. Сахаров/. М.: Просвітництво. - 1986. -114 с.
38. Потанін Г.М., Сахаров А.І. Конфлікти: суть і подолання/ Г.М. Потанин, А.И. Сахаров. М.: Просвітництво. - 1990. -211 с.
39. Бортнік С. М. Вирішення конфліктів ділового спілкування в умовах гендерної нерівності / С. М. Бортнік, М. В. Саган // Економічний форум.– 2014. – № 2. – С. 272–285 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2014_2_47
40. Анцупов А. Я., Шипилов А. И. Конфликтология : учебник для вузов. ЭКСМО. Москва, 2009. 512 с.
41. Бабаян Ю. О., Скачко І. В. Гендерні особливості конфліктної поведінки в юнацькому віці. URL: <http://journals.uran.ua/index.php/2072-4772/article/view/44651>

42. Гендерна освіта в ВУЗІ : навчально-методичний посібник, Ч.1,2. Сум ДПУ ім. А.С.Макаренка. Суми, 2001. 106 с.
43. Дуткевич Т. В. Конфліктологія з основами психології управління : навчальний посібник. Київ, 2005. 456 с.
44. Ложкін Г. В., Пов'якель Н. І. Психологія конфлікту : теорія та сучасна практика : навчальний посібник. Київ, 2006. 416 с.
45. Русинка І. І. Конфліктологія : Психологія технології запобігання і управління конфліктами : навчальний посібник. Київ, 2007. 332 с.
46. Скібіцька Л. І. Конфліктологія : навчальний посібник. Київ, 2007. 384с.
47. Ткалич М. Г. Гендерна психологія : навчально-методичний посібник для студентів 3 курсу факультету соціальної педагогіки та психології спеціальності «Психологія». Запоріжжя, 2007. 76 с.
48. Ткалич М. Г. Психологія гендерної взаємодії персоналу організацій: дис. д-ра психол. наук. Київ, 2016. 500 с.
49. Уварова О. О. Права жінок та гендерна рівність : навчальний посібник. Київ, 2018. 204 с.
50. Савчин М. В. Соціальна психологія. Відродження, Дрогобич, 2000. 274 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Запитальник Сандри Бем з вивчення фемінності – маскулінності

Інструкція: «Відзначте в списку ті якості , які, на Вашу думку, є у Вас ».

Перелік якостей

- 1) Віра в себе;
- 2) вміння поступатися;
- 3) здатність допомогти;
- 4) схильність захищати свої погляди;
- 5) життєрадісність;
- 6) похмурість;
- 7) незалежність;
- 8) сором'язливість;
- 9) совісність;
- 10) атлетичного;
- 11) ніжність;
- 12) театральність;
- 13) напористість;
- 14) падкість на лестощі;
- 15) успішність;
- 16) сильна особистість;
- 17) відданість;
- 18) непередбачуваність;
- 19) сила;
- 20) жіночність;
- 21) надійність;
- 22) аналітичні здібності;
- 23) вміння співчувати;
- 24) ревнивість;
- 25) здатність до лідерства ;
- 26) турбота про людей;
- 27) прямота, правдивість;
- 28) схильність до ризику;
- 29) розуміння інших;
- 30) скритність;
- 31) швидкість у прийнятті рішень;
- 32) співчуття;
- 33) щирість;
- 34) самодостатність (покладатися тільки на себе);
- 35) здатність втішити;
- 36) марнославство;
- 37) владність;
- 38) тихий голос;
- 39) привабливість ;
- 40) мужність;
- 41) теплота, сердечність;
- 42) урочистість, важливість;
- 43) власна позиція;
- 44) м'якість;
- 45) вміння дружити;
- 46) агресивність;
- 47) довірливість;

ЗАКІНЧЕННЯ ДОДАТКУ А

- 48) малорезультативну;
- 49) схильність вести за собою;
- 50) інфантильність;
- 51) адаптивність, пристосовуваність;
- 52) ідвідуалізм;
- 53) нелюбов до вживання лайок;
- 54) несистематичність;
- 55) дух змагання;
- 56) любов до дітей;
- 57) тактовність;
- 58) амбітність, честолюбство;
- 59) спокій;
- 60) традиційність, схильність умовностей.

Результати випробуваного (відмічені їм характеристики) порівнюються з ключем, і за кожне збіг нараховується один бал.

Ключ:

Маскулінність (номери питань): 1, 4, 7, 10, 13, 16, 19, 22, 25, 28, 31, 34, 37, 40, 43, 46, 49, 52, 55, 58;
Фемінінність (номери питань): 2, 5, 8, 11, 14, 17, 20, 23, 26, 29, 32, 35, 38, 41, 44, 47, 50, 53, 56, 59.

ДОДАТОК Б

Методика діагностики «перешкод» у встановленні емоційних контактів за В.В. Бойко
Текст опитувальника:

1. Зазвичай наприкінці робочого дня па моему обличчі помітна втома.
2. Трапляється так, що при першому знайомстві емоції заважають мені справити більш сприятливе враження па партнерів (розгублююся, хвилююся, усамітнююсь, або, навпаки, багато розмовляю, перезбуджуюся, поводжуся неприродно).
3. У спілкуванні мені часто бракує емоційності, виразності.
4. Мабуть, для оточуючих я занадто строгий.
5. В принципі, я проти того, щоб зображувати чемність, якщо тобі цього не хочеться.
6. Я зазвичай вмю приховувати від партнерів спалахи емоцій.
7. Часто у спілкуванні з колегами я міркую про щось своє.
8. Бувають випадки, коли я хочу виразити партнеру емоційну підтримку (увагу, співчуття, співпереживання), але він цього не відчуває, не сприймає.
9. Найчастіше мої очі або вираз обличчя видають заклопотаність.
10. У діловому спілкуванні намагаюся не виявляти своїх симпатій до партнерів.
11. Всі мої неприємні переживання зазвичай видно па моему обличчі.
12. Якщо я захоплююся розмовою, то міміка обличчя стає занадто виразною, експресивною.
13. Мабуть, я дещо емоційно скутий, стиснутий.
14. Зазвичай я перебуваю у стані нервового напруження.
15. Зазвичай я відчуваю дискомфорт, коли доводиться обмінюватися рукоштовками в діловій обстановці.
16. Іноді близькі люди зупиняють мене: «Розслаб м'язи обличчя, не скривлюй губи, не зморщуй лоба».
17. Розмовляючи, я занадто жестикулюю.
18. Зазвичай у повій ситуації мені складно бути розкутим, природним.
19. Мабуть, моє обличчя має сумний чи занепокоєний вигляд, хоча на душі спокійно.
20. Мені дещо важко дивитися в очі, спілкуючись з незнайомою людиною.
21. Якщо я захочу, то мені завжди вдається приховати свою ворожість до неприязної людини.
22. Мені часто буває чомусь весело без будь-якої причини.
23. Мені дуже просто зробити за своїм бажанням або на замовлення різні міміки обличчя: зобразити радість, сум, радість, переляк, відчай та ін.
24. Мені казали, що мій погляд важко витримати.
25. Мені щось заважає виражати теплоту, симпатію до людини, навіть якщо відчуваю це до неї.

ДОДАТОК В

Діагностика схильності до конфліктної поведінки Методика К. Томаса

Інструкція: Перед вами ряд тверджень, які допоможуть визначити деякі особливості вашої поведінки. Тут не може бути відповідей «правильних» або «неправильних». Люди різні, і кожен може висловити свою думку.

Є два варіанти А і В, з яких ви повинні вибрати один, у більшою мірою відповідає вашим поглядам, вашу думку про себе. У бланку для відповідей поставте виразний хрестик відповідно до одного з варіантів (А або В) для кожного твердження. Відповідати треба як можна швидше.

1.А. Іноді я надаю можливість іншим взяти на себе відповідальність за рішення спірного питання.

В. Чим обговорювати те, у чому ми розходимося, я намагаюся звернути увагу на те, з чим ми обидва згодні.

2.А. Я намагаюся знайти компромісне рішення.

В. Я намагаюся улагодити справу з урахуванням інтересів іншого і моїх власних.

3.А. Зазвичай я наполегливо прагну домогтися свого.

В. Я намагаюся заспокоїти іншого і головним чином зберегти наші відносини.

4.А. Я намагаюся знайти компромісне рішення.

В. Іноді я жертвую своїми власними інтересами заради інтересів іншої людини.

5.А. Улагоджуючи спірну ситуацію, я весь час намагаюся знайти підтримку в іншого.

В. Я намагаюся зробити все, щоб уникнути марної напруженості.

6.А. Я намагаюся уникнути неприємностей для себе.

В. Я намагаюся домогтися свого.

7.А. Я намагаюся відкласти рішення спірного питання з тим, щоб з часом вирішити його остаточно.

В. Я вважаю можливим у чимось поступитися, аби домогтися іншого.

8.А. Зазвичай я наполегливо прагну домогтися свого.

В. Я першою справою намагаюся ясно визначити те, у чому складаються всі порушені інтереси.

9.А. Думаю, що не завжди варто хвилюватися через якихось виникаючих розбіжностей.

В. Я прикладаю зусилля, щоб домогтися свого.

10.А. Я твердо прагну досягти свого.

В. Я намагаюся знайти компромісне рішення.

11.А. Першою справою я намагаюся ясно визначити, в чому полягають всі порушені спірні питання.

В. Я намагаюся заспокоїти іншого і головним чином зберегти наші відносини.

12.А. Найчастіше я уникаю займати позицію, яка може викликати суперечки.

В. Я даю можливість іншому в чомусь залишитися при своїй думці, якщо він також йде мені назустріч.

13.А. Я пропоную середню позицію.

В. Я наполягаю, щоб було зроблено по-моєму.

14.А. Я повідомляю іншому свою точку зору і запитую про його погляди.

В. Я намагаюся показати іншому логіку і переваги моїх поглядів.

15.А. Я намагаюся заспокоїти іншого і головним чином зберегти наші відносини.

В. Я намагаюся зробити так, щоб уникнути напруженості.

16.А. Я намагаюся не зачепити почуттів іншого.

В. Я намагаюся переконати іншого в перевагах моєї позиції.

17.А. Зазвичай я наполегливо намагаюся домогтися свого.

ЗАКІНЧЕННЯ ДОДАТКУ В

В. Я намагаюся зробити все, щоб уникнути марної напруженості.

18.А. Якщо це зробить іншого щасливим, дам йому можливість настояти на своєму.

В. Я даю можливість іншому в чомусь залишитися при своїй думці, якщо він також йде мені назустріч.

19.А. Першою справою я намагаюся ясно визначити те, у чому складаються всі порушені питання та інтереси.

В. Я намагаюся відкласти рішення спірного питання з тим, щоб з часом вирішити його остаточно.

20.А. Я намагаюся негайно подолати наші розбіжності.

В. Я намагаюся знайти найкраще поєднання вигод і втрат для обох сторін.

21.А. Ведучи переговори, я намагаюся бути уважним до бажань іншого.

В. Я завжди схильюся до прямого обговорення проблеми і їх спільним рішенням.

22.А. Я намагаюся знайти позицію, яка знаходиться посередині між моєю позицією і точкою зору іншої людини.

В. Я відстоюю свої бажання.

23.А. Як правило, я стурбований тим, щоб задовольнити бажання кожного з нас.

В. Іноді я надаю можливість іншим взяти на себе відповідальність за рішення спірного питання.

24.А. Якщо позиція іншого здається мені дуже важливою, я постараюся піти назустріч його бажанням.

В. Я намагаюся переконати іншого прийти до компромісу.

25.А. Я намагаюся показати іншому логіку і переваги моїх поглядів.

В. Ведучи переговори, я намагаюся бути уважним до бажань іншого.

26.А. Я пропоную середню позицію.

В. Я майже завжди заклопотаний тим, щоб задовольнити бажання кожного з нас.

27.А. Найчастіше я уникаю займати позицію, яка може викликати суперечки.

В. Якщо це зробить іншого щасливим, я дам йому можливість настояти на своєму.

28.А. Зазвичай я наполегливо прагну домогтися свого.

В. Улагоджуючи ситуацію, я зазвичай намагаюся знайти підтримку в іншого.

29.А. Я пропоную середню позицію.

В. Думаю, що не завжди варто хвилюватися через якихось виникаючих розбіжностей.

30.А. Я намагаюся не зачепити почуттів іншого.

В. Я завжди займаю таку позицію в спірному питанні, щоб ми спільно з іншим людиною могли домогтися успіху.

1. Суперництво: 3А, 6В, 8А, 9В, 10А, 13В, 14В, 16В, 17А, 22В, 25А, 28А.

2. Співпраця: 2В, 5А, 8В, 11А, 14А, 19А, 20А, 21В, 23В, 26В, 28В, ПОКЛИК.

3. Компромід: 2А, 4А, 7В, 10В, 12В, 13А, 18В, 22А, 23А, 24, 26А, 29А.

4. Уникнення: 1А, 5В, 6А, 7А, 9А, 12А, 15В, 17В, 19В, 20В, 27А, 29В.

5. Пристосування: 1В, 3В, 4В, 11В, 15А, 16А, 18А, 21 А, 24А, 25, 27В, 30А.

ДОДАТОК Г

Кореляції

		Маску лінність	Фемі нність	Неаде кватний.проя в.емоцій	Негну чкість.нерозв иненість.емо цій
Маскулінність	Корреляция	1	-	,180	-,403**
	Пирсона		,489**		
	Знч.(2- сторон) N	40	,001	,266	,010
Фемінність	Корреляция	-,489**	1	,042	,119
	Пирсона			,799	,465
	Знч.(2- сторон) N	40	,001	,799	,465
Неадекватний.п рояв.емоцій	Корреляция	,180	,042	1	,099
	Пирсона		,799		,542
	Знч.(2- сторон) N	40	,266	,799	,542
Негнучкість.нер озвиненість.емоцій	Корреляция	-,403**	,119	,099	1
	Пирсона		,465	,542	
	Знч.(2- сторон) N	40	,010	,465	,542

ДОДАТОК Д

Кореляції

		Невмі ння.управл яти.емоціям и	Домін ування.негат ивних.емоці й	Неба жання.зближ атися.з.людь ми	П озитивн і.емоції	Негативн і.емоції	Ко ефіцієнт.с амопочут тя
о Сп ір ме на	Стать	,111	,045	,167	-	-	-
	оєфіцієнт	,000			,033	,066	,061
	кореляції						
	нч. (2- сторо н)	,496	,783	,304	,841	,684	,710
	40	40	40	40	40	40	40
	0				0	0	
Невмі ння.управл яти.емоціями	оєфіцієнт	1,000	,421**	,281	,099	,095	,127
	кореляції						
	нч. (2- сторо н)	,496	,007	,079	,544	,560	,434
		40	40	40	40	40	40
	0				0	0	
Домін ування.негат ивних.емоці й	оєфіцієнт	,421*	1,000	,429**	,177	,323*	,219
	кореляції						
	нч. (2- сторо н)	,007		,006	,273	,042	,174
		40	40	40	40	40	40
	0				0	0	
Неба жання.зближ атися.з.людь ми	оєфіцієнт	,281	,429**	1,000	,421**	,081	,437**
	кореляції						

нч. (2- сторо н)	304	,079	,006	.	,007	,620	,005
	0	40	40	40	40	40	40
Позит ивні.емоції	коєфіц ієнт корє яції	,033	,099	-,177	-,421**	,1419**	,741**
нч. (2- сторо н)	841	,544	,273	,007	.	,007	,000
	0	40	40	40	40	40	40
Негат ивні.емоції	коєфіц ієнт корєл яції	,066	-,095	-,323*	-,081	,1419**	,430**
нч. (2- сторо н)	684	,560	,042	,620	,007	.	,006
	0	40	40	40	40	40	40
Коефі цієнт.самопо чуття	коєфіц ієнт корєл яції	,061	,127	-,219	-,437**	,741**	,430**
нч. (2- сторо н)	710	,434	,174	,005	,000	,006	.
	0	40	40	40	40	40	40